

EESTI ARHEOLOOGIDE ESIMENE VÄLISNÄITUS JA NSV LIIDU — SOOME ARHEOLOOGIDE SÜMPOOSION

Eesti keskne arheoloogiamuuseum asutati 1921. aastal Tartu Ülikooli juures silmapaistva Soome teadusmehe A. M. Tallgreni algatusel. Kuuskümmend viis aastat pärast tema lahkumist Tartust sai Soome Akadeemia ettepanekul seniste pidevalt kasvanud, 1947. aastal Eesti NSV TA Ajaloo Instituudile üleantud ja seejärel Tallinna ületoodud keskkogude baasil teoks eesti arheoloogide esimene välisnäitus.

1984. aastast eksisteeriva ajutise näituse «Eesti muinasaarded ja mündid» 2836 eksponaati valmistati Soomes korraldatud välisnäituseks ette Ajaloo Instituudi fondide sektoris (A. Molvögin, Ü. Tamla). Eesti suuremates arheoloogiakogudes säilitatavaist tüüpilisimaist aardeist andsid ülevaate meie ajaarvamise esimese nelja sajandi rooma denaarid ja sestertsüsed, 9. sajandist peale esinevad araabia dirhemid, 10. sajandi teisest poolest alates lisandunud saksa, anglosaksi ja teised Lääne-Euroopa mündid ning 12.—13. sajandi aaretel leiduvad kohalike meistrite valmistatud või siis mujalt imporditud hõbeehited, edasi Eestis 13.—17. sajandini vermitud mündid ning kohalike keskaegsete talupojast meistrite tehtud ehted. Läbilõikes Eesti muinasaardeist kuni Eestimaa liitmiseni Venemaaga Põhjasõjas 18. sajandi alguses kajastuvad Eesti muistse elanikkonna välisühendused ja kaubasuhted naaberriikidega, varanduslik ja ühiskondlik diferentseerumine, metallitöö areng, usuliste kujutelmade kujunemine ja paljud muud Eesti vanima ajaloo aspektid, mis paljus seostuvad tihedasti Soome vanima ajalooaga.

Põhjanaanibrite poolel kandsid näituse ettevalmistamise põhiraskust Soome Akadeemia administratiivdirektor H. Kallio, Postipanga Helsingi Kaivokatu kontori direktor R. Kavanterä ja firma «Finn East» tegevdirektor H. Lahelma. Näituse Postipanga Helsingi Kaivokatu kontori ruumides avas 27. aprillil 1988 Eesti NSV TA Ajaloo Instituudi direktor R. Pullat ning näitus oli seal külastajaile avatud

25. maini. 31. maist kuni 21. juunini eksponeeriti näitust Tallinna sõpruslinnas Kotkas Kymenlaakso Maakonnamuuseumi ruumides, kus selle avas Postipanga peadirektor S. Lindblom Kotka linnapea R. Parjanne ja teiste linnavalitsuse esindajate osavõtul.

Eesti arheoloogide esimene välisnäitus äratas elavat huvi. Helsingis tutvus näitusega vähemalt 10 000 inimest. Sellele lisandus Kotkas veel 2000 külastajat. Ekspositsiooni kõrge teaduslik tase ja selle õnnestunud kujundus leidsid märkimist niihästi Soome Akadeemia presidendi E. Allartti ja administratiivdirektori H. Kallio, Postipanga Kaivokatu kontori direktori R. Kavanterä ja Kymenlaakso Maakonnamuuseumi direktori E. Karppineni ametlikes hinnangutes kui ka näitusekülastajate arvamustes näituse külalisraamatus. Näituse positiivne vastuvõtt ja selle kompaktsus transportimisel on eelduseks näituse eksponeerimisele teisteski rajatagustes maades vastavalt avanevatele võimalustele.

11.—16. maini 1988 toimus Helsingis NSV Liidu — Soome arheoloogiaalase teadusliku koostööühma organiseeritud kuues sümposion (varasemad sümposionid: 1976 Leningrad, 1978 Helsingi, 1981 Leningrad, 1983 Helsingi, 1986 Leningrad). Seekordse sümposiooni üldteema «Ida- ja Põhja-Euroopa rahvaste kultuur» raamides kuulati ära 22 ettekannet.

Kiviaja küsimusi käsitleti neljas ettekandes. H.-P. Schultz (Helsingi) vaatles kvartsi töötlemist Soomes keskmisel kiviajal. M. Hiekkänen (Helsingi) püüdis tõlgitada mesoliitilise ja varaneoliitilise kultuuri merelisust. V. Timofejev (Leningrad) tegi ülevaate Läänemere piirkonna neoliitiliste kultuuride omavahelistest seostest. M. Miettinen (Helsingi) tutvustas kammkeraamika kultuuri aega kuuluvat punast ookit sisaldanud hauda Laukaa Hartikkas.

Rauaaja varasemate materjalide alusel iseloomustas K. Smirnov (Moskva) Volga

ja Okaa vahelise piirkonna rahvastiku kultuuri I aastatuhandel e.m.a., kuna U. Salo (Turu) käsitles tuleasaamisriistu ja soome tulesünnimüüte.

Viikingiajaga seostus kolm ettekannet. E.-L. ja H.-P. Schultz (Helsingi) tutvustasid alanud uurimistöid Soome oletatavasti esimeses viikingiaegses käsitöö- ja kaubitsemiskeskuses Hämeenlinna Varikkoniemel. N. Makarov (Moskva) vaatles Volok-Slaveni vanimaid matuseid, mis seostuvad Beloozerost Daugavale viinud veetee kasutuselevõtuga. A. Kirpitsnikov (Leningrad) käsitles araabia dirhemite leide Vana-Laadogast.

Ülejäänud ettekanded olid pühendatud peaaesjalikult II aastatuhande alguse materjalidele. J. Nossov (Leningrad) andis ülevaate soome-ugri elementidest Novgorodis. J. Selirand (Tallinn) tõi esile eestlaste noorema rauaaja kultuuri iseloomulikumaid põhijooni. A. Saksa (Leningrad) peatus muinaskarjalaste käsitöökeskuste uurimisel, A.-L. Hirviluoto (Helsingi) analüüsis igakülgselt Pirkkalast leitud luulusikat, kuna L. Tomanterä (Helsingi) tegi kokkuvõtte vahafiligraani kasutamisest metallehistöös. Soomeugrilaste matmiskommete käsitlemisel esitas V. Sedov (Moskva) üldistava koondi maetute orientatsioonist soomeugrilaste varakeskaegsetes kalmistutes, N. Hvoštšinskaja (Leningrad, ettekande luges autori eest ette J. Nossov) jälgis Peipsi järve idaranniku soome-ugri elanike matmiskommete arengut Zalahtovje kalmistu materjalide põhjal. V. Nazarenko (Leningrad) kõneles Laadoga kaguranniku kalmete ehitusest. O. Ovsjannikov (Leningrad) rääkis 12.—13. sajandi Gorodetsi pühamust Petšora alamjooksul. J. Lind (Kopenhaagen) esitas oma seisukoha Pähkinäsaare rahuga seostatud nn. Rootsi—Vene piirikividest Oulaises. V. Starkov (Leningrad) tutvustas Teravmägedel tehtud kaevamiste materjalide põhjal Põhja-Vene alade kultuuri

16.—18. sajandil. T. Edgren (Helsingi) iseloomustas D. A. Europaeust kui 19. sajandi muinasaarurajat.

Rahvusmuuseumis tutvusid sümposiumist osavõtjad Muinas-Böle näitusega A.-L. Hirviluoto ja L. Ruonvaara juhatusel. Ekskursioonil Hämesse külastati Riihimäe klaasimuseumi, Janakkala Püha Lauri ohvriallikat, Janakkala kirikut ja talumuseumi, Hämeenlinna lossi ja viikingiaegset asulakohta Varikkoniemel, Hattula kirikut (selle 16. sajandi algusest pärinevatel maalidel esineb allakirjutatunule teadaolevalt vanim sini-must-valge värvikombinatsioon) ja Tenhola linnamäge. Ekskursioonil Uusimaa lääneosas käidi Siuntios Kreijansbergeti pronksi- ja aegsetel kivikalmetel, Suitia keskaegses lossis (seal on kiviraiderina töötanud Toomas Tallinnast) ja Ekeberga rooma rauaajast pärineval kivikalmetel, Karjaas Kroggårdsmalmeni tarandkalmistul, Raaseperi keskaegses lossis ning Inkoos Fagerviki 18. sajandi rauavabriku territooriumil.

Sümposiumi ajal leidis aset ka NSV Liidu — Soome arheoloogiaalase koostöörühma koosolek, kus konstateeriti ühistöö arenemist vastavuses plaanidega. NSV Liidus on trükivalmis 1986. aasta Leningradi sümposiumi kogumik, Soome ja NSV Liidu arheoloogide koostatud ühistööd «Soomlased Euroopas» ja «Volosovo kultuur ja selle osa soome sugu rahvaste kujunemisel», mille trükist ilmumise aeg ei olnud veel kindlalt teada. Järgmine sümposium otsustati korraldada 1990. aastal Tallinnas teemal «Soomeugrilaste ja slaavlaste kultuuripärand». Selleks ajaks valmistatakse ette ka Läänemere piirkonna maaharimise ajaloo uurimise organiseerimiseks vajalikud materjalid. Esmatähtsad on vastavasisulised tööd Soome lahe lõuna- ja põhjarannikul, s. t. Eesti ja Soome territooriumil.

Jüri SELIRAND